

7. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
8. Закон України "Про статус гірських населених пунктів в Україні": [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
9. Розвиток сільських територій (стан, проблеми, перспективи) / Є.І.Бойко, І.Р.Залуцький, Х.М.Притула тв. ін.; НАН України. Ін-т регіональних досліджень; [наук.ред. Є.І.Бойко]. – Львів, 2011. – 61 с.
10. Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
11. Закон України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві": [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
12. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року": [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
13. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року": [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
14. Закон України "Про Державний земельний кадастр": [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
15. Проект Закону України "Про ринок земель": [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.
16. Зарубежний опыт функционирования земельного рынка : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://liberal.in.ua/daydzhest/zarubezhniy-opit-funktsionirovaniya-zemelnogo-rinka.html>.
17. Галузева програма соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад (модельний проект "Нова сільська громада") : [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.

УДК 504:631

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ АПК

Стоволос Н.Б.

В статті розглянуто особливості розвитку агропродовольчого комплексу, виділено і актуалізовано необхідність екологізації АПК.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності є невід'ємним елементом періоду соціально-економічних трансформацій. При цьому важко переоцінити значимість АПК, роль якого останнім часом у підтриманні зовнішньоекономічного торгового балансу зростає. За даними досліджень, обсяги світової торгівлі споживчо-орієнтованої продукції значно збільшуються. В цьому сенсі перспективи вітчизняного АПК мають виглядати оптимістично, але за умов дотримання певних стандартів, відповідної якості продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні проблеми конкурентоспроможності аграрного сектору розглядають такі вітчизняні науковці, як П.Т. Саблук, М.Й.Малік, Г.М.Підлісецький, В.В. Юрчишин.

На думку фахівців, в агропромисловому комплексі України відбуваються складні і суперечливі процеси, викликані входженням у ринкову економіку, що значною мірою негативно впливає на розв'язання проблеми продовольчої безпеки, безпеки харчування та якості сільськогосподарської продукції і продуктів харчування [1].

Щодо екологічної складової в АПК, то дана проблематика знайшла відображення у роботах М.Й.Маліка, М.А.Хвеси́ка, В.В.Скальського, О.В.Скидана [2-6].

Як справедливо зазначає Г.М. Калетник, сьогодні недостатньо забезпечити виробництво необхідною для суспільства кількістю продукції – ця продукція повинна відповідати міжнародним стандартам якості, найважливішим компонентам якого як раз і є екологічні складові [7].

Отже, враховуючи важливість даного питання, **метою статті** є актуалізація необхідності екологічного напрямку розвитку АПК.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи положення національної безпеки, з АПК, в першу чергу, пов'язана продовольча безпека, яку на Всесвітньому Продовольчому Саміті визначали наступним чином: «Продовольча безпека – це коли людина постійно має фізичний, соціальний і економічний доступ до достатніх, безпечних та корисних продуктів, які забезпечують її потреби й харчові преференції для активного і здорового життя» [8].

Автори роботи [9] до ключових характеристик продовольчої безпеки додають: доступність, можливість, сталість і використання продовольства, які багато в чому залежать не тільки від зростання виробництва аграрної продукції, а й від торговельної політики, розвитку торговельних зв'язків на ринках аграрної продукції, що можуть змінити ці характеристики до позитивного рівня.

Рівень продовольчої безпеки формує конкурентоспроможність аграрного виробництва, що характеризується рівнем забезпеченості внутрішнього попиту країни за рахунок власного виробництва.

Так, у Законі України «Про основні засади державної аграрної політики до 2015 року» зазначено, що державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;

• комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі.

В даному Законі до основних пріоритетів державної аграрної політики віднесено:

• забезпечення в сільськогосподарському виробництві за допомогою системи державних організаційно-правових заходів прибутку на авансований капітал, включаючи вартість земельних ресурсів, не нижче середнього рівня по економіці держави;

• створення умов для реалізації та захисту прав селян на землю, формування ринкових земельних відносин, охорони земель;

• посилення соціального захисту сільського населення, встановлення заробітної плати та пенсійного забезпечення працівників сільського господарства не нижче середнього рівня в галузях економіки держави;

• створення рівних умов для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, які сприяють гармонізації інтересів власників та найманих працівників;

• розроблення і запровадження державних та регіональних програм комплексного розвитку сільських територій, удосконалення державної підтримки розвитку підприємництва з метою розв'язання проблеми зайнятості сільського населення;

• державна підтримка розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації та інтеграції;

• запровадження сучасних механізмів і методів формування прозорого ринку сільськогосподарської продукції, продовольства, капіталу, зокрема виробничих ресурсів, та робочої сили;

• державна підтримка суб'єктів аграрного сектору шляхом концентрації державних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, формування сприятливої цінової, фінансово-кредитної, страхової, податкової та бюджетної політики, забезпечення раціональних внутрішньогалузевих і міжгалузевих економічних відносин;

• створення сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки;

• державна підтримка підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів, виконання наукових досліджень для аграрного сектору;

• створення умов для закріплення у сільській місцевості кваліфікованих спеціалістів сільського господарства, освіти, культури, охорони здоров'я та побутового обслуговування;

• державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі, особливо щодо утримання внутрішньогосподарських меліоративних систем та оплати електроенергії, що витрачається для подачі води для поливу;

• удосконалення системи державного управління, ефективного поєднання загальнодер-

жавної і регіональної політики в аграрному секторі.

Основними напрямками вдосконалення системи державного регулювання в аграрному секторі, згідно Закону є наступні:

• реформування системи органів виконавчої влади, що здійснюють державне регулювання аграрного сектору, шляхом перегляду та чіткого розмежування їх повноважень і запровадження прямої підпорядкованості починаючи з районного рівня, наближення її до стандартів Європейського Союзу;

• розроблення та впровадження з урахуванням положень загальнодержавних програм регіональних програм розвитку аграрного сектору;

• спрямування діяльності органів виконавчої влади на посилення стратегічного аналізу, прогнозування та моніторингу, інспекційних і контрольних функцій [10].

Проте, такі важливі питання як забезпечення екологічної безпеки, реалізація концепції сталого розвитку, екологізації агропромислового виробництва не враховані. Але саме ці питання є надзвичайно актуальним і вимагають негайного розв'язання і мають бути вмонтованими в регламентуючі і законодавчі документи. Дані положення потребують конкретизації та розробки законодавчих актів, відповідних державних програм розвитку і підтримки. Даний висновок обумовлений загостренням проблем екологічної безпеки, посиленням тенденцій деградації ґрунтового покриву, забрудненнями, ерозіями тощо.

Основним причинами погіршення екологічної ситуації, на думку Маліка М.Й. і Хвесика М.А. є відсутність прогресивних технологій, недотримання науково обґрунтованих сівозмін, перевага монокультур в деяких агропідприємствах, особливо просапних культур; низькі норми внесення органічних добрив; порушення технології застосування мінеральних добрив і пестицидів; збільшення площ кислих, засолених, техногенно забруднених земель через призупинення робіт із вапнування та гіпсування ґрунтів, значне поширення ерозійних процесів [2].

Разом з тим, при здійсненні запланованих перетворень в АПК, модернізації комплексу неможливо не враховувати глобалізаційні і інтеграційні процеси, які мають істотний вплив на соціально-економічний розвиток України. В цьому контексті актуальність дослідження впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на рівень конкурентоспроможності національної економіки і АПК, зокрема, не викликає сумніву.

На наш погляд, незважаючи на вагомий негативний наслідок глобалізаційних процесів, Україна володіючи унікальним природними ресурсним і людським потенціалом має долучитись до світових процесів глобалізації та інтеграції, шляхом вироблення ефективної державної політики і рухатись в напрямку інтенсивних економічних перетворень, враховуючи досвід розвинених країн.

Спроможність до інновацій, готовність українських аграрних підприємств до оновлення технологій, використання ефективних бізнес-стратегій для зміцнення конкурентних переваг мають виступити напрямками підвищення рівня конкурентоспроможності АПК.

Отже, є очевидною необхідність концептуального перегляду розвитку вітчизняного АПК в контексті тенденцій глобалізації, вступу України до Світової організації торгівлі.

Але інтеграції АПК має відбуватись на основі підвищення конкурентоспроможності агропідприємств з урахуванням прийнятих на Заході вимог екологічної безпеки, зменшення ресурсоемності сільськогосподарської продукції. Таким чином, інтенсифікація зусиль, спрямованих на екологізацію аграрного виробництва, розробка механізмів впровадження новітніх агроекологічних технологій, механізмів стимулювання агроекологічного розвитку, забезпечення дотримання технологіко-екологічних вимог і стандартів господарювання має стати найважливішими напрямками розвитку АПК.

Екологічне агровиробництво передбачає наявність такої системи виробництва, яка повністю залежить від наявних природних ресурсів, екологічного балансу довкілля й розвитку біологічних процесів підтримки його оптимуму [11].

В даному контексті заслуговують на увагу дослідження Скидана О.В., в яких автор під стратегічною метою екологічної політики в агропродовольчій сфері України пропонує вважати екологічну чистоту харчової продукції, тобто продукції, що отримують безпосередні споживачі для задоволення своїх харчових потреб, оскільки забруднення продукції може відбуватися також у процесі її переробки, зберігання тощо.

Досягнення визначеної мети, на думку автора, потребує застосування інтегрованого підходу, який має бути сконцентровано на всіх ланках виробництва продовольства та доведення його до безпосереднього споживача. Пріоритетом агро-екологічної політики виділено формування екологічної безпеки агропродовольчого виробництва, яка розглядається автором, як стан навколишнього природного середовища, рівень використання природно-ресурсного потенціалу, організація агропродовольчого виробництва і збуту харчових продуктів, за яких відсутні потенційні загрози погіршення якості довкілля та екологічної чистоти харчової продукції, що створюють загрозу здоров'ю населення [3]. Цілком поділяємо думку автора, стосовно того, що, агроекологічна політика має базуватись на превентивному підході, орієнтуючись не на усунення наслідків екологічних порушень, а на їх прогнозуванні та попередженні, стимулюванні розвитку таких механізмів природоохоронного і господарської діяльності, які не призводять до порушення природних екосистем.

Агроекологічну політику в агропродовольчій сфері визначають як систему диференційованих за територіями принципів, цілей, засобів і методів, що реалізуються органами державної влади і місцевого самоврядування, неурядовими організаціями, господарюючими суб'єктами та населенням, спрямованих на формування екологічної безпеки [4].

На наш погляд, цікавою і слушною є думка, стосовно того, що принциповим є положення щодо участі у процесі агроекологічного управління державного, громадського і корпоративного секторів, оскільки лише за такого підходу можливо підвищити рівень екологічної свідомості та відповідальності природокористувачів та стимулювати процес розвитку вітчизняної системи агроекологічного управління на європейських засадах [5].

В основу екологічного сільськогосподарського виробництва покладено природну родючість ґрунтів і внесення органічних добрив, що має забезпечити природний баланс ґрунтів.

Розглядаючи доцільність впровадження екологічного сільськогосподарського виробництва Скальський В.В. наголошує на необхідності:

- відтворення родючості ґрунтів і збереження навколишнього природного середовища;
- розвитку сільських територій та підвищення рівня життя сільського населення;
- підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва;
- зміцнення експортного потенціалу держави;
- поліпшення іміджу України як виробника й експортера високоякісної здорової органічної продукції;
- забезпечення продовольчої безпеки України [6].

Екологічне агровиробництво передбачає наявність такої системи виробництва, яка повністю залежить від наявних природних ресурсів, екологічного балансу довкілля й розвитку біологічних процесів підтримки його оптимуму [11].

Висновки. Пріоритетність сталого розвитку є безсумнівною, отже, на наш погляд, подальше реформування і розбудова АПК має відбуватись з урахуванням концепції сталого розвитку. Найголовнішим в модернізації політики АПК має бути орієнтація на екологізацію розвитку АПК, яка передбачає інтеграцію екологічної складової в загальний процес реформування.

В даному контексті доцільно вести мову про формування стратегії екологічної безпеки АПК, яка була б здатна забезпечити здійснення комплексних ринкових перетворень спрямованих на забезпечення раціонального аграрного природного користування, екологорівноваженого розвитку екосистем, збереження і відновлення земель, розвиток органічного виробництва, раціональне використання водних ресурсів для забезпечення сталого виробництва.

Література

1. Кулаєць М.М. Інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві в Україні / М.М.Кулаєць, М.М.Лучник, М.Ф.Бабієнко, П.А.Лайко, О.Д.Витвицька, Є.А. Бузовський, В.А. Скрипниченко // Економіка АПК. - №6. - 2010 р. - С. 113-119.
2. Малік М.Й., Хвесик М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик// Економіка АПК. - 2010. - №5.-С.3-12
3. Скидан О.В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації: монографія / О.В. Скидан// – Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет», 2008. – 376 с.
4. Скидан О.В. Інноваційно-інвестиційна складова аграрної політики / О.В. Скидан // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №22. – С.15-18.
5. Скидан О.В. Екологічна складова аграрної політики / О.В. Скидан // Агросвіт. – 2008. – № 21. – С.8-12.
6. Скальський В.В. Органічне землеробство: проблеми і перспективи. – Економіка АПК. – 2010.-№4.-С. 48-53.
7. Калетник Г.М. Роль агропромислового комплексу України у вирішенні проблем енергетичної та екологічної безпеки / Г.М. Калетник // – Агросвіт. - №22, листопад. – 2009 р. С. 2-4.
8. The future of preferential trade arrangements for developing countries and the current round of WTO negotiations on Agriculture. – Rome:FAO,2002. – 65 p.
9. Саблук П.Т.Продовольча безпека України / П.Т.Саблук, О.Г.Білорус, В.І. Власов //– Економіка АПК. – 2009. - №10.- С. 3-7.
10. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T052982.html
11. Сільське господарство та охорона природи. Посібник із практичного управління, відновлення та створення природних біотопів на сільгоспудіях / Джон Єндрю і Майкл Рібейн: пер. з англ./ за заг. ред. О.В.Дудкіна, О.М.Осадчої. – К., 2006. – 288.

УДК 332.33

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дудич Л. В.

У статті розглядається сучасний стан землекористування у підприємствах аграрної сфери Львівської області, а також досліджено залежність рентабельності та використання земельного потенціалу. Дано пропозиції щодо ефективного використання ресурсного потенціалу у різних формах власності на землю.

Постановка проблеми. Більшість сільськогосподарських земель перебуває у приватній власності. Але відсутність державного економічного стимулювання охорони та захисту земель погіршує їх якісний стан. В сільськогосподарських товаровиробників немає мотивації раціонального використання земельного потенціалу. На сьогодні стоїть дуже актуальне питання вирішення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вдосконалення використання земель всіма формами господарювання займаються Гуцуляк Г. Д., Березівський З., Ступень М. Г., Сохнич А. Я., Добряк Д. С., Горлачук В. В., Третяк А. М. та багато інших.

Постановка завдання. Основним завданням дослідження є визначити причини неефективності використання земельного потенціалу сільськогосподарськими підприємствами та запропонувати основні шляхи покращення його використання.

Виклад основного матеріалу. На думку деяких вчених ні в Україні, ні в Львівській області немає такої організаційно-правової форми аграрного виробництва, яка була б універсальною і забезпечувала б високу ефективність сільськогосподарського виробництва в будь-яких умовах. В зв'язку з відсутністю ефективної системи формування сільськогосподарських підприємств ринкового типу, сучасні підходи до сільськогосподарського землекористування не сприяють ефективному і прибутковому господарюванню [1, с. 97; 2, с. 164; 4, с. 20-21; 7, с. 178].

Незважаючи на проблеми в системі використання сільськогосподарських земель економічний ефект від господарювання в цілому все ж є. Так, за даними головного управління статистики, у 2010 р. в сільськогосподарських підприємствах відбулося зростання виробництва валової продукції на 4,7%, у господарствах населення – скорочення на 7,2%.

Частка господарств населення у виробництві валової продукції є вагомою і склала 73,7% (у 2009р. – 76,0%). Господарствами населення вироблено 77,9% продукції рослинництва і 69,6% – тваринництва. Це свідчить про негативну тенденцію до зменшення крупних підприємств. Вчені довели недоцільність та неефективність господарювання невеликих сільськогосподарських підприємств.

Площа сільськогосподарських угідь області в усіх видах підприємств (на кінець року) становила: в 2000 р. - 1131,9 тис. га, в 2005 р. - 1054,3 тис. га, в 2009 р. - 1033,7 тис. га площа ріллі сільськогосподарських підприємств і громадян області (на кінець року) становила – в 2000 р. - 765,9 тис. га, в 2005 р.- 729,4 тис. га, в 2010 р. - 722,2 тис. га (на 5,7 % зменшилась в порівнянні з 2000 р) [3, с. 51].

Це на перший погляд позитивне явище, оскільки зменшується показник розораності, але насправді зменшення розорюваних площ відбулося не через інтенсифікацію використання існуючих площ і виділення з розорюваних земель малопродуктивних та деградованих земель, а за рахунок відсутності основних фондів у